

І. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

УДК 343.97

DOI 10.32755/sjcriminal.2021.02.007

Берднік І. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін,
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-2672-2864

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕТИПОВІ ФОРМИ ПОСЯГАНЬ НА ДОВКІЛЛЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті проаналізовано кримінальну відповідальність за нетипові форми посягань на довкілля за законодавством зарубіжних країн. Визначено критерії віднесення посягань на навколишнє природне середовище до нетипових форм. Визначено, що нетиповість посягань полягає у відображенні в законодавстві певної країни окремих, особливих та специфічних властивостей протиправного діяння та заподіюваної ним шкоди, внаслідок чого порушуються суспільні відносини, завдається шкода матеріальним цінностям та благам, пов'язаним з процесом обігу, використання, відновлення водних ресурсів лише в деяких країнах.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, довкілля, нетипові форми посягання, навколишнє природне середовище, природні ресурси, Європейський Союз.

Постановка проблеми. Сьогодні одним із пріоритетних напрямів Української держави є забезпечення й гарантування екологічно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, а також збереження й відновлення природних ресурсів як необхідно важливих елементів довкілля. Попри підвищену суспільну небезпеку посягань на компоненти довкілля, нормативна регламентація кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, що посягають на навколишнє природне середовище, починаючи з проголошення Україною незалежності, не відзначалася цілісним і системним характером. Така ситуація триває й донині. Адже зміни, які вносились у закон про кримінальну відповідальність останніми роками, так і не змогли стати належним підґрунтям для ефективного запобігання кримінальним право-

порушенням проти довілля. З огляду на проголошений Україною напрям інтеграції до співдружності країн Європейського Союзу (далі – ЄС), неабияке значення має розробка та втілення в життя уніфікованих законодавчих норм, зокрема й норм кримінального права щодо злочинних посягань на довілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань кримінальної відповідальності у сфері довілля за законодавством зарубіжних країн проводилося в роботах таких учених: Є. М. Борисової, Т. І. Волкової, О. О. Дудорова, В. К. Матвійчука, М. В. Максименцева, Т. В. Корнякової, П. В. Мельника, І. І. Митрофанова, Р. О. Мовчана, Н. В. Нетеси, В. П. Олійника, О. С. Олійник, К. М. Оробця, О. О. Пенязькової, Ю. А. Турлової, М. І. Хавронюка, А. М. Шульги. Однак зазначені дослідження системно не розкривають питання кримінальної відповідальності за нетипові форми посягання на довілля за законодавством зарубіжних країн.

Формулювання мети. Метою статті є визначення особливостей нетипових форм посягання на довілля за законодавством зарубіжних країн та можливості їх імплементації в законодавство України про кримінальну відповідальність.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши наукові дослідження в Україні щодо кримінальної відповідальності за посягання на довілля, можна на загальному рівні визначити основні концепції закріплення змісту та видів посягань на них: 1) зміст і види названих посягань, що закріплені в актах зарубіжного законодавства, але які є відмінними від тих, що передбачені Кримінальним кодексом (далі – КК) України; 2) зміст і види таких посягань за зарубіжним законодавством, що повністю або частково збігаються з передбаченими за КК України; 3) зміст і види посягань на довілля, які передбачені КК України, але не передбачені актами кримінального законодавства зарубіжних країн. Таким чином, у цій статті ми виділили нетипові форми посягань на довілля, тобто такі посягання, що характеризуються в законодавстві певної країни окремими та специфічними властивостями протиправного посягання та особливостями заподіяння шкоди матеріальним цінностям та благам,

пов'язаним з процесом обігу, використання, відновлення природних ресурсів, лише в деяких країнах [1, с. 90].

У результаті аналізу норм кримінального законодавства деяких країн світу визначено форми посягання за особливостями заподіяння шкоди елементам довкілля та специфікою взаємозв'язку норм, що передбачені законодавчими актами, із вчиненими посяганнями та наслідками у вигляді фактично заподіяної шкоди компонентам природи.

До нетипових форм посягання на компоненти довкілля слід віднести діяння, відображені в диспозиціях ст. 193–200 КК Республіки Хорватія [2].

Зокрема, кримінальна відповідальність передбачена за: скидання, впровадження або виділення матеріалів чи іонізуючої радіації в повітря, ґрунт, під землю, воду або море, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити їх якості чи значною мірою або в більш широкій зоні загрожують небезпеці тварин, рослин, грибів або життю чи здоров'ю людей (ст. 193); вироблення, імпорт, експорт, циркуляцію або використання речовин, які руйнують озоновий шар (ст. 195); експлуатацію заводу, на якому здійснюється небезпечна діяльність або зберігаються чи використовуються небезпечні речовини або препарати, які значною мірою загрожують якості повітря, ґрунту, підземних, водних чи морських об'єктів, або на більш широкій території ставлять під загрозу тварин, рослини, гриби або життя чи здоров'я людей (ст. 197); вироблення, обробку, використання, володіння, зберігання, транспортування, імпорт, експорт або утилізацію ядерного матеріалу чи інших небезпечних радіоактивних речовин, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити якості повітря, ґрунту, підземелля, води або моря чи значною мірою або в більш широкій зоні загрожують небезпеці життя тварин, рослин, грибів чи тварин, рослинних і грибкових спільнот або погіршують життя чи здоров'я людей (ст. 198); знищення або захоплення охоронного виду тварини, рослини чи гриба, а також іншого охоронного об'єкта, що становить природну цінність (ст. 200) [2]. Нетиповою формою посягання на довкілля слід визнавати й «зміну водного режиму», що передбачено ст. 210 КК Республіки Хорва-

тія. Ця норма встановлює кримінальну відповідальність за зміну або порушення водного режиму всупереч встановленим правилами, що не містить іншого кримінального правопорушення, для якого передбачено більш суворе покарання [2]. У вітчизняній науковій літературі водний режим визначається як зміна у часі рівнів, витрат та об'ємів води у водних об'єктах. КК України відповідальність за зміну водного режиму не передбачено, що свідчить про нетиповість посягання, про яке йдеться у ст. 210 КК Республіки Хорватія [2].

У результаті дослідження Пенітенціарного кодексу (далі – ПК) Естонії 2001 року встановлено, що злочинам проти навколишнього середовища присвячена Глава 20, положення якої також містять окремі нетипові форми посягання на компоненти довкілля, а саме: створення пожежонебезпечної ситуації в лісі чи іншому природному середовищі або ігнорування вимог щодо забезпечення пожежної безпеки чи запобігання поширенню вогню (ст. 352); проїзд на механічному транспортному засобі по природній території або по землях сільськогосподарського призначення, якщо проїзд по названих територіях заборонений або допускається тільки за наявності дозволу, і такий дозвіл відсутній, а також незастосування обов'язкових для землевласників заходів щодо запобігання хвороб і шкідників рослин або щодо припинення поширення бур'янів (ст. 353); порушення вимог щодо використання або охорони природного об'єкта, який охороняється, що спричинило значну шкоду природному об'єкту, який охороняється (ст. 357); порушення вимог щодо захисту або використання берегів чи інших ландшафтних об'єктів, що спричинило суттєву шкоду берегу або іншому ландшафтному об'єкту (ст. 358); порушення вимог щодо поводження з хімікатами або відходами, що спричинило загрозу життю чи здоров'ю людей або небезпеку заподіяння істотної шкоди якості води, ґрунту або атмосферного повітря, особливим видам тварин, рослин чи їх частинам (ст. 367); штучне затоплення, заболочування або виснаження водойми чи водоносного горизонту, що призвело до заподіяння істотної шкоди навколишньому середовищу [3].

Стаття 364 ПК Естонії встановлює кримінальну відповідальність за незаконний викид речовин, енергії чи відходів у навко-

лише середовище або шум, що перевищує встановлені обмеження, якщо це створює небезпеку для життя чи здоров'я людини або ризик нанесення значної шкоди якості води, ґрунту чи навколишньому повітрю або особам, тваринам чи рослинам або їх частинам. Ця стаття встановлює відповідальність лише за умисне забруднення навколишнього середовища. Відповідальність за аналогічний злочин, проте вчинений з необережності, встановлюється у ст. 365 ПК Естонії [3]. Водночас стаття 365¹ вказаного Кодексу визначає відповідальність за порушення заборони викидів забруднювальних речовин з кораблів у море, а саме за заборонене систематичне скидання забруднювальних речовин з кораблів у море, якщо воно не містить необхідних елементів правопорушення, передбаченого ст. 364 цього Кодексу [3]. Стаття 365² ПК Естонії передбачає відповідальність за таке саме протиправне діяння, як і ст. 365¹, проте вчинене з необережності [4, с. 85–86].

Таким чином, аналіз наведених вище норм дозволяє дійти висновку про те, що до нетипових форм посягань на водні ресурси належать:

- вироблення, імпорт, експорт, циркуляція або використання речовин, які руйнують озоновий шар;
- скидання, впровадження або виділення матеріалів або іонізуючої радіації у воду або море;
- вироблення, обробка, використання, володіння, зберігання, транспортування, імпорт, експорт або утилізація ядерного матеріалу чи інших небезпечних радіоактивних речовин, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити якості води або моря;
- незаконний викид речовин, енергії чи відходів у навколишнє середовище або шум, що перевищує встановлені обмеження, якщо це створює ризик нанесення значної шкоди якості води;
- зміна або порушення водного режиму всупереч встановленим правилам;
- створення пожежонебезпечної ситуації в лісі чи іншому природному середовищі, ігнорування вимог щодо забезпечення пожежної безпеки або запобігання поширенню вогню та ін.

Низка параграфів Розділу 29 Кримінального уложення Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) (Strafgesetzbuch) містить нетипові форми посягань на природні ресурси. Зокрема, § 326 цього Уложення встановлює кримінальну відповідальність стосовно того, хто протиправно обробляє, накопичує, складає, викидає чи іншим чином усуває без використання передбаченого для цього устаткування, або істотно відхиляючись від передбаченого та допустимого процесу, відходи, які за своїм видом, якостями чи кількістю можуть на довгий час забруднити водне джерело або іншим чином несприятливо його змінити [5].

Нетиповою формою є посягання, що закріплені в § 329 Кримінального уложення ФРН. Частина 1 цього параграфа передбачає кримінальну відповідальність стосовно кожного, хто здійснює на відповідній території експлуатацію установки в порушення ухваленого відповідно до положень Федерального закону про охорону навколишнього середовища від шкідливих викидів та підзаконного нормативного акта, що забруднює територію, яка потребує особливого захисту від шкідливого впливу на екологію, що здійснюється за допомогою забруднення повітря або акустичного забруднення, або на якому під час безвітряної погоди слід побоюватися сильного зростання шкідливого впливу на екологію, або що призводить до забруднення повітря. Частина 2 цього параграфа передбачає кримінальну відповідальність стосовно кожного, хто, порушуючи правові приписи заборони, прийнятої для захисту водного чи лікувального джерела, та норми якої підлягають дотриманню:

1) експлуатує виробниче устаткування, використовуючи речовини, що створюють загрозу для водних ресурсів;

2) експлуатує трубопроводи для транспортування речовин, що створюють загрозу для водних ресурсів чи здійснює транспортування таких речовин [5].

Водночас ч. 3 § 329 Кримінального уложення ФРН криміналізує осушення багна, боліт, трясовин або інших вологих місць тим, хто порушує правові приписи чи заборону, що підлягає виконанню, які видані для захисту заповідника, території, що тимчасово охороняється як заповідник чи національний парк. Також

кримінальне законодавство передбачає відповідальність за створення кар'єрів, зміну або знищення водоймища.

З огляду на підвищену небезпеку діянь та з урахуванням їх наслідків, § 330 Кримінального уложення ФРН визначає особливо тяжкі випадки злочинних посягань, у тому числі й на водні ресурси, відсилаючи до диспозицій §§ 324–329 вказаного Кримінального уложення. Щодо водних ресурсів, то ч. 1 § 330 визначає особливо тяжкий випадок, що, як правило, має місце, якщо особа завдає шкоду водоймам способом, передбаченим у ч. 3 § 329 Кримінального уложення ФРН, таким чином, що заподіяна шкода не може бути усунута або її усунення потребує значних витрат чи тривалого часу, або завдає шкоду суспільному забезпеченню водою [4, с. 86].

На окрему увагу заслуговують положення § 330d Кримінального уложення ФРН, що розкривають визначення понять, які використовуються у Розділі 29 цього Уложення. Зокрема, відповідно до вказаного параграфу за змістом цього розділу водне джерело – це водне джерело на поверхні землі, ґрунтові води, море та ін. [5].

Отже, нетиповість зазначених вище посягань виявляється у відображенні в кримінальному законодавстві ФРН їх окремих, особливих та специфічних властивостей, а також особливостей взаємозв'язку юридичних конструкцій, передбачених Кримінальним уложенням ФРН, із вчиненими посяганнями та наслідками у вигляді фактично заподіяної природним ресурсам шкоди.

КК Іспанії, на відміну від усіх зазначених вище законів (крім ПК Естонії), об'єднує норми, які присвячені відповідальності за злочини проти природних ресурсів і навколишнього середовища в окрему Главу III з однойменною назвою. У ст. 325 зазначено: «Карається тюремним ув'язненням на строк від шести місяців до чотирьох років, штрафом на суму від восьми до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат і позбавленням права займатися певною професією або діяльністю на строк від одного до трьох років той, хто, порушуючи закон та інші загальні положення про захист довкілля, спровокує або прямо, або побічно здійснить *випромінювання, проливання, опромінення, витяг або екскавацію, знесення, шум, вібрацію, вилив або зберігання* в ат-

мосфері, землі, надрах або наземних, морських чи ґрунтових водах (включаючи міжприкордонні простори), речовин, які можуть заподіяти тяжкий збиток для рівноваги в природних системах» (курсив наш. – І. Б.) [6]. З огляду на виявлені недоліки у конструкції норм попередньо досліджених кодексів, цитована стаття є однією з найбільш вдало викладених, зважаючи на конкретизацію об'єкта посягання, що у свою чергу мінімізує суперечності в діяльності спеціально уповноважених органів держави щодо правильної кваліфікації вчинених діянь.

Стаття 365 КК Іспанії передбачає покарання у виді тюремного ув'язнення на строк від двох до шести років за *отруєння або підкладення заразних речовин чи інших речовин*, які можуть заподіяти тяжку шкоду здоров'ю, в питну воду або харчові продукти, призначені для вживання або споживання людьми (курсив наш. – І. Б.).

Зупинимось на Главі 21 КК Данії. § 196 цього Кодексу передбачає, що «Будь-яка особа, яка порушує Закон про навколишнє середовище, тобто: 1) забруднює повітря, воду, ґрунт або надра, таким чином завдаючи значної шкоди або безпосередню загрозу шкоди навколишньому середовищу, або 2) зберігає або усуває відходи чи аналогічні речовини, таким чином завдаючи значної шкоди або безпосередню загрозу шкоди навколишньому середовищу, підлягає тюремному ув'язненню на будь-який строк, що не перевищує чотирьох років». Видається характерним встановлення тільки верхньої межі можливого покарання за вчинений злочин, що підтверджує значимість діяльності судді, який приймає рішення у справі, керуючись внутрішнім переконанням на основі всіх встановлених обставин конкретної справи [7]. Отже, вчинення посягання у першій формі є типовим, а у другій – нетиповим.

В Австрії існує кримінальна відповідальність за умисне загрозове для навколишнього середовища поведіння з відходами та їх доставку (ст. 181-б). Відповідно до цієї статті той, хто, порушуючи правовий припис або адміністративне встановлення, таким чином поводить з відходами, зберігає їх або складає, переробляє або іншим чином ліквідує, що в результаті цього може виникнути небезпека забруднення або заподіяння шкоди в передбаченому в абз. 1 ст. 180 вигляді чи обсязі або не-

безпека забруднення, що належить до тяжкої, непереборної або спричиненої в значному обсязі, або іншого заподіяння шкоди водному джерелу, ґрунту чи повітрю, той карається позбавленням волі на строк до двох років або грошовим штрафом у розмірі до 360 денних ставок [8]. Стаття 181-с КК Австрії передбачає кримінальну відповідальність за необережне загрозливе для навколишнього середовища поводження з відходами. Порівняно з нормами КК України вказані вище діяння є нетиповими, оскільки вітчизняний законодавець криміналізував лише дії щодо незаконного ввезення відходів і вторинної сировини на територію України (ст. 268 КК України) [9].

Кримінальне законодавство Федерації Боснія і Герцеговина (далі – ФБіГ) містить достатньо специфічні норми щодо посягання на довкілля, які внесені до Розділу 26 КК ФБіГ «Кримінальні правопорушення проти довкілля, сільського господарства та природних ресурсів» [4, с. 89].

Стаття 303 «Забруднення навколишнього середовища» вказаного Кодексу є однією з небагатьох норм, що об'єднує широке коло конкретно невизначених протиправних діянь, вчинених щодо довкілля (в тому числі й щодо водних ресурсів) умисно або з необережності з деталізацією предметів посягання. Вказана стаття містить 7 частин. Зокрема, ч. 1 ст. 303 встановлює кримінальну відповідальність особи, яка, порушуючи норми, забруднює повітря, ґрунт, проточну, нерухому або підземну воду, водотоки, море чи морське дно або морську поверхню, іншим чином порушує чистоту та якість повітря, ґрунту, води, водотоків або моря, морського дна чи морської поверхні або природну генетичну гармонію біологічного різноманіття в широкій місцевості і тією мірою, яка може погіршити умови життя людей чи тварин або загрожувати існуванню лісів та іншої рослинності [4, с. 89].

Частина 2 вказаної статті, будучи за змістом аналогічною частині 1, містить обтяжувальні обставини та передбачає кримінальну відповідальність за створення небезпеки для життя або здоров'я людей чи тварин або руйнування чи заподіяння значної шкоди лісам, рослинам та іншій рослинності на більш широкій території.

Частиною 3 встановлено кримінальну відповідальність за діяння, передбачені у частинах 1 та 2 цієї статті, але вчинені з необережності.

Частина 4, встановлюючи кримінальну відповідальність за діяння, зазначені у частинах 1 та 2, конкретизує наслідки у вигляді заподіяння людині тяжкого тілесного ушкодження або великої матеріальної шкоди, а ч. 5 – заподіяння смерті однієї чи кількох осіб.

Диспозиція ч. 6 відсилає до складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 цієї статті, та визначає наслідки у вигляді необережного заподіяння людині тяжкого тілесного ушкодження або завдання матеріального збитку у великих масштабах. Водночас, як ч. 7, маючи аналогічну до ч. 6 диспозицію щодо діянь, наслідками вважає заподіяння смерті однієї чи кількох осіб.

Таке ретельне дослідження ст. 303 КК ФБіГ обумовлене цікавим підходом законодавця цієї молоді країни до питань уніфікації кримінальної відповідальності. Отже, нетиповість вказаної норми виявляється в уніфікації (об'єднанні) предметів посягання, конкретизації злочинних наслідків та класифікації злочинних посягань за формою вини. Стаття 304 КК ФБіГ встановлює нетипову форму посягання – порушення законодавства у сфері експлуатації обладнання або недотримання вимог виробничого процесу, в результаті якого забруднювальні речовини потрапляють у повітря, ґрунт, воду, водотоки чи моря або порушують морську екологію, викликають погіршення умов життя людей і тварин або лісів і рослин, що перебувають під загрозою зникнення.

Відповідно до ст. 305 КК ФБіГ кримінальну відповідальність встановлено за умисне загрозливе для навколишнього середовища поведіння з відходами. Частина 1 цієї статті визначає, що суб'єктом цього злочину є той, хто всупереч нормативним приписам утилізує, зберігає, збирає, обробляє і транспортує відходи або внаслідок поведіння з ними погіршує якість повітря, ґрунту, води, водотоків, моря, морського дна в більш широкій місцевості і тією мірою, яка може погіршити умови життя людей чи тварин або загрозувати існуванню лісів, рослин та іншої рослинності. За визначені частиною 1 діяння,

якщо це створює небезпеку для життя чи здоров'я людей чи тварин або завдає руйнування чи значну шкоду лісам, рослинам та іншій рослинності на більш широкій території, передбачено відповідальність у ч. 2 ст. 305 КК ФБіГ [4, с. 90]. Такий підхід щодо встановлення кримінальної відповідальності за незаконне поводження з відходами не є типовим для українського законодавства, оскільки ст. 268 КК України передбачено кримінальне покарання лише за незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини [4, с. 90].

Нетиповою формою є посягання, що закріплене у ст. 312 КК ФБіГ. Зокрема, ч. 1 цієї статті встановлено кримінальну відповідальність за забруднення шкідливими речовинами корму або води в річках, потоках, джерелах, колодязях, цистернах чи іншій воді, необхідній для вживання худобою, птицею чи дичиною, і тим самим загрожує їхньому життю або здоров'ю. Спричинення загибелі великої кількості тварин визначено як кваліфікуюча ознака у ч. 2 ст. 312 КК ФБіГ.

Таким чином, у більшості держав, на відміну від України, обтяжувальною ознакою цього злочину визнається порушення правил охорони вод, вчинене на території заповідника чи в зоні небезпечної або надзвичайної екологічної ситуації. Ці кваліфікуючі ознаки необхідно закріпити і в КК України, оскільки природно-заповідний фонд – це ділянки суходолу й водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного й рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу й забезпечення фонового моніторингу довкілля та потребують посиленої охорони з боку держави, тобто законодавцем не враховано особливостей правового режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Крім того, упродовж 2018 року в Україні було зареєстровано 128 надзвичайних ситуацій техногенного, природного та соціального характеру [4, с. 94]. Враховуючи досвід законодавства зарубіжних країн та з метою його уніфікації, пропонуємо ч. 2 ст. 242 КК України викласти в такій редакції: *«Ті самі діяння, вчинені в заповідниках або на територіях чи об'єктах природ-*

но-заповідного фонду або в зоні надзвичайної екологічної ситуації...». Частина 2 чинної редакції ст. 242 КК України вважати ч. 3 цієї статті.

Висновки. Таким чином, результати дослідження законодавчих приписів країн ЄС, якими встановлено кримінальну відповідальність за посягання на довкілля, дають підстави для висновку про їх певну подібність, що, на нашу думку, в першу чергу обумовлено наявністю глобальних процесів з уніфікації та гармонізації національних кримінально-правових систем держав-членів ЄС. Із цією метою необхідно ратифікувати Конвенцію про захист довкілля засобами кримінального законодавства від 04.11.1998 р. та привести національне законодавство у відповідність до її положень. За результатами аналізу кримінального законодавства України та зарубіжних країн можна дійти висновку, що в демократичних суспільствах з досконалою системою законодавства й механізмами відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері довкілля законодавець відповідально ставиться до захисту природних ресурсів як елементів довкілля. Саме такий підхід дає можливість максимально убезпечити від протиправних посягань навколишнє природне середовище, а також запобігти незаконним діям окремих осіб.

Список використаних джерел

1. Волинець Р. А. Кримінальна відповідальність за деякі нетипові форми посягань на фондовий ринок за зарубіжним законодавством. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 1. С. 90–97.
2. The Criminal Code of the Republic of Croatia, 2011. *Legislationline*. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (дата звернення: 11.10.2021).
3. Penal Code of Estonia, 2001. *Legislationline*. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (дата звернення: 11.10.2021).
4. Берднік І. В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів: теоретичні та прикладні засади: монографія. Київ: Дакор, 2019. 534 с.
5. Strafgesetzbuch, 1871. *Legislationline*. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (дата звернення: 11.10.2021).
6. Ley Orgánica del Código Penal de 23 de noviembre 1995. *Legislationline*. URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf> (дата звернення: 11.10.2021).

7. Criminal Code of Denmark, 2005. *Legislationline*. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf (дата звернення: 11.10.2021).

8. Criminal Code of the Republic of Austria, 1974. *Legislationline*. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8548/file/Austria_CC_1974_am122019_de.pdf (дата звернення: 11.10.2021).

9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Berdnik I.,

Doctor of Sciences (Law), Associate Professor, Professor of the Department of Law Enforcement Activities and General Legal Disciplines, National University “Chernihiv Polytechnic”, Chernihiv, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2672-2864

CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR ATYPICAL FORMS OF OFFENCE AGAINST ENVIRONMENT UNDER THE LEGISLATION OF INDIVIDUAL COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

The article is devoted to the issues of criminal responsibility for atypical forms of offence against environment under the legislation of foreign countries. The urgency of the topic of the publication is predetermined by the fact that today one of the priorities of the Ukrainian state is to ensure and guarantee environmentally friendly living conditions for citizens and society, as well as to preserve and restore natural resources as important elements of the environment.

It is determined that the atypical encroachment is to reflect in the legislation of a particular country certain, special and specific properties of an illegal act and the damage caused by it, resulting in disruption of public relations, damage to property and goods associated with the circulation, use, restoration of water resources only in some countries.

The peculiarities of atypical forms of encroachment on the environment under the legislation of foreign countries are presented and the ways of their implementation in the legislation of Ukraine on criminal responsibility are suggested.

The results of studying the legal requirements of the European Union, which establish criminal responsibility for offences against environment, give grounds to conclude that they are somewhat similar, primarily due to the global processes of unification and harmonization of national criminal justice systems. To this end, it is necessary to ratify the Convention on the Protection of the Environment by means of criminal law dated 04.11.1998 and to bring the national legislation in line with its provisions.

Based on the analysis of criminal legislation of Ukraine and foreign countries, it is concluded that in democratic societies with a perfect system of legislation and mechanisms of responsibility for criminal offenses against environment, a legislator

is responsible for protecting natural resources as the elements of the environment. This approach makes it possible to protect the environment from illegal encroachments, as well as to prevent illegal actions of individuals.

Key words: *criminal responsibility, environment, atypical forms of encroachment, natural environment, natural resources, European Union.*

References

1. Volynets, R. A. (2018), "Criminal responsibility for some atypical forms of encroachment on the stockmarket under foreign law", *Bulletin of Criminal Proceedings*, No. 1, pp. 90–97.

2. Republic of Croatia (2011), *The Criminal Code of the Republic of Croatia*, available at: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (accessed 11 October 2021).

3. Estonia (2001), *Penal Code of Estonia*, available at: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (accessed 11 October 2021).

4. Berdnik, I. V. (2019), *Criminal and legal protection of water resources: theoretical and applied principles*, PH "Dakor", Kyiv.

5. Federal Republic of Germany (1871), *Strafgesetzbuch*, available at: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (accessed 11 October 2021).

6. Spain (1995), *Ley Orgánica del Código Penal*, available at: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf> (accessed 11 October 2021).

7. Denmark (2005), *Criminal Code of Denmark*, available at: https://www.legislationline.org/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf (accessed 11 October 2021).

8. Republic of Austria (1974), *Criminal Code of the Republic of Austria*, available at: https://www.legislationline.org/download/id/8548/file/Austria_CC_1974_am122019_de.pdf (accessed 11 October 2021).

9. Ukraine (2001), *Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine*, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.